

David și Goliat¹.

Analiza genezei și a succesului electoral al Uniunii Salvați România în alegerile locale și parlamentare din 2016

(David and Goliath.

Save Romania Union's analysis of the genesis and the electoral
success in 2016 local and parliamentary elections)

Cosmin DIMA

Abstract: *This article will try to solve "the mystery" of the electoral and political success of the Save Romania Union. 2016 local and parliamentary elections have favored entering the Romanian party system to a new species of political party, with civic germ, a reaction to the parties that have managed transition. SRU's anti-system, anti-party, anti-politics discourse has been favorably perceived by a part of the electorate as a result of drastically collapse of the confidence in political parties and Parliament on the background of an unprecedented anti-corruption campaign in recent years in Europe.*

Keywords: *Save Romania Union, 2016 local and parliamentary elections, anti-corruption campaign, collapse of the confidence in political parties.*

Anticorupția și neîncrederea în instituțiile democrației

Spațiul politic românesc a fost marcat, în 2016, de două evenimente inedite: o guvernare tehnocrată și un succes electoral neașteptat al unui partid politic nou, Uniunea Salvați Bucureștiul/Uniunea Salvați România (USB/USR)². O guvernare tehnocrată pură este o excepție în cadrul procesului democratic, deși partidele au tot utilizat în perioada tranziției, dar și după, tehnocrați

pentru a gestiona diferite crize (de imagine, structurale, politice etc)³. De asemenea, penetrarea sistemului de partide prin forțele proprii ale unei formațiuni germinată dintr-o asociație civică este un efort politic dificil. Ambele merită dezvoltate în studii separate. Articolul de față va încerca să descrie și să analizeze cel de-al doilea fenomen politic, fără a lua în considerare, în lipsa unor probe sau mărturii clare, diverse speculații apărute în spațiul public.⁴

În mai mult de un sfert de secol de politică democratică postdecembristă nu pot fi identificate partide cu nucleu civic, care să fi reușit ceea ce Uniunea Salvați România a reușit în aproape un an și jumătate⁵. Într-un fel, această observație poate fi considerată o supraevaluare, dar dacă privim în urmă, în toată perioada tranziției, nu găsim exemple similare.

Alianța Civică apărută în 1990, și devenită partid în 1991, nu a reușit să devină o formațiune parlamentară prin forțe proprii. Un exemplu mai recent, al Fundației Mișcarea Populară, transformată ulterior în Partidul Mișcarea Populară, ar putea contrazice dificultatea unui astfel de proces, dar nu poate. PMP-ul nu a avut un germene civic, ci unul politic⁶. Seria de inițiative pseudo-civice, din ultimii ani, au scos în evidență un pattern de acțiune politică – înființarea de asociații civice și transformarea lor în partide politice – cu intenția de a capta energia cetățenilor care-și doreau un partid curat, nou, care să nu fi fost „în cârdășie” cu cele vechi care au gestionat tranziția și au modelat politic societatea în ultimul sfert de secol. În anul 2012, odată cu formarea Uniunii Social-Liberale (PSD/UNPR+Alianța Creștin Liberală/PNL+PC) s-au epuizat toate alianțele politice dintre partidele mari care au guvernat România în diferite forme și asocieri în perioada tranziției. Prin urmare, contestarea acestora, a guvernării și patronajului lor politic, dar și a monopolului

asupra sistemului de partide a devenit o opțiune politică credibilă. Mesajul antistem a putut fi exersat cu mai multă încredere, într-un context de neîncredere cronică față de instituții ale democrației, ca partidele politice și Parlamentul.

Astfel, diferiți lideri au încercat să speculeze această posibilitate și au prezentat publicului diverse versiuni de partide imaculate. Această tactică nu a reușit întrucât imacularea era făcută prin vechi rețete: fașionalism, migrație politică, trădare, reșapare politică. Camuflarea acestor tactici sub diverse inițiative civice⁷ au eșuat căci fiind demascate de adversarii politici, automat deveneau necredibile.

Pentru a înțelege mai bine UR-ul și succesul acestei formațiuni este necesar să identificăm câteva modificări survenite în spațiul politic în urma unei „cruciade” anticorupție fără precedent în Europa ultimilor 10 ani, dar accelerată în ultimii 4 ani, începând cu anul 2013. Nu cred că mai este nevoie de o demonstrație suplimentară pentru a arăta de ce și cât de toxic este un grad ridicat de corupție pentru un stat cu un regim democratic. Statele cu un indice ridicat al democrației⁸, au și un indice de percepție a corupției ridicat, care înseamnă, de fapt, un nivel mic de corupție.

În ultimii ani, în media clasică, în *new-media*, în *social-media*, în discursul politic și instituțional, în mediul universitar, în campaniile electorale, în discuțiile publice și private, în toată societatea s-a discu-

tat sistematic despre partide și lideri politici corupți. Cazuri de corupție, imagini cu politicieni – încătușați, condamnați sau puși sub acuzare – au putut fi urmărite la ore de maximă audiență sau la ore obișnuite. Întrebarea „oare cine urmează?” a devenit o banalitate.

Partidele tranziției au fost, astfel, nevoite să se reformeze sau cel puțin să mimeze un proces de reformă internă. Au fost retrași din spațiul public mare parte din cei care au gestionat tranziția în diferitele ei etape, alții au fost schimbați din funcțiile publice de la nivel local și central ca urmare a acuzațiilor de corupție. Dar un efect mult mai profund al anticorupției a fost prăbușirea încrederii în partidele politice și Parlament. Desigur, decredibilizarea celor două instituții democratice a fost un proces care a parcurs un drum mult mai lung, nefiind doar este efectul exclusiv al anticorupției. În toată perioada tranziției aceasta s-a măcinat în funcție de diverși factori cu efect coroziv (guvernări slabe, afaceri de corupție devoalate, legislaturi compromise de scandaluri, crize economice și financiare etc). Dacă în perioada tranziției încrederea a ajuns pe marginea prăpastiei, atunci aceasta nu a mai avut nevoie decât de un brânci pe care l-a primit în ultimii ani ca urmare a multiplelor cazuri de corupție devoalate.

Gradul scăzut de încredere în instituțiile politice nu trebuie neapărat interpretate ca un declin inevitabil al regimului democratic.

Semnale de alarmă cu privire la cronicizarea acestui fenomen au fost trase de știința politică. Neîncrederea are deja o serie de caracteristici. Este persistentă, fiind înregistrată de sondajele din ultimii treizeci, patruzeci de ani, este internațională, căci se manifestă în toate democrațiile, este structurală, adică afectează multiple instituții, și rațională, în sensul că oamenii privesc instituțiile pragmatic în funcție de interesele lor.⁹

Încrederea scăzută în principalele instituții politice românești – partidele și Parlamentul – nu este un fenomen izolat autohton, ci o constantă în cadrul democrațiilor, mai ales în cele din sud-estul Europei în care încrederea în cele două instituții se află la niveluri foarte joase sub media europeană¹⁰. Date ale cercetărilor din ultimii ani, scot în evidență o prăbușire în societatea românească a acestei resurse democratice¹¹. Paradoxal, concomitent cu acest declin, alte tipuri de instituții (din sfera guvernamentală, spirituală, internațională) înregistrează o încredere ridicată, precum pompierii, armata, jandarmeria, DNA, SIE, SRI, Poliția, NATO, ONU, Parlamentul European. Instituțiile nedemocratice „bat” instituțiile democratice. Chiar și Guvernul și Președinția care au cote superioare de încredere față de partide și Parlament, situație explicabilă prin identificarea/confundarea în mentalul colectiv a instituției cu persoana aflată în funcție la un moment dat, se află sub scorul de încredere al DNA, armată, SRI, SIE, poliție, care

trec de procentul de 50%¹². Acest paradox este în măsură să pună sub semnul întrebării stabilitatea regimului democratic și legitimitatea acestuia.

Cu toate acestea, România nu a înregistrat, în ultimii ani, ascensiuni ale forțelor extremiste, nu s-a confruntat cu lovituri de stat și nici nu a căzut în patima autoritarismului, și nici conflictele politice nu au degenerat în războaie civile¹³. Alte state europene, cu democrații mai vechi și consolidate se confruntă fie cu fenomenul extremismului de dreapta sau de stânga, euroscepticismul, populismul, fie cu derive autoritare – vezi tendințele autoritare ale lui Orban în Ungaria, câștigarea puterii de către stânga radicală – Coaliția Stângii Radicale – Syriza în Grecia, ascensiunea extremei drepte, Partidul Libertății, în Austria, avântul luat de către extrema dreapta, Frontul Național, în Franța, și în Germania prin Alternativa pentru Germania. Ar putea fi o posibilă explicație, pentru supraviețuirea regimului în condițiile unui suport minim pentru instituțiile politice vitale ale acestuia, angajamentul democratic al instituțiilor nedemocratice? Posibil, în condițiile în care ele s-au format (cazul DNA) ori perfecționat/restructurat (SRI, SIE, Armata) în cadrul UE, NATO. Astfel, resursele de încredere ale cetățenilor sunt direcționate sau sunt acordate către acele instituții ferite de scandaluri (de corupție, de reputație, interne, dar cu repercursiuni externe, prinse în campanii de denigrare instituțională/personală

etc.) Aceasta poate fi o parte a explicației. Dar pot instituțiile nedemocratice să suplinească rolul și funcțiile celor specifice democrației? În mod cert, nu.

Campania anticorupție și efectele sale (destructurarea unor relații de patronaj, calcularea unor prejudicii uriașe, devoalarea clientelismului, înlocuirea unor lideri politici vulnerabili ai principalelor partide, adâncirea percepției că toate partidele sunt corupte etc) au dus la adâncirea neîncrederii în partidele politice care au gestionat tranziția și au pregătit terenul pentru o formațiune cu un mesaj clar antipartide, antisistem, pro-anticorupție. Din multitudinea de încercări politice de a capta această energie „anti” din societate doar Uniunea Salvați Bucureștiul și apoi extensia acestei formațiuni la nivel național, Uniunea Salvați România, au reușit. De ce aceasta și nu altele?

Metamorfoza: de la asociația de interes public (public interest group) la partid politic

Spre deosebire de celelalte inițiative pseudocivice (Fundația Mișcarea Populară, Asociația M10, Alianța România Noastră, Asociația Noua Republică) din care au eclozat partide politice, Asociația Salvați Bucureștiul a făcut parte încă de la înființare, din 2006, din societatea civilă bucureșteană și a activat în interesul acesteia. A fost una dintre reacțiile civice la ilegalitățile și

abuzurile politice. Timp de aproape zece ani a folosit calea justiției pentru a bloca diverse proiecte imobiliare, înregistrând o serie de succese notabile. Ca urmare a intervenției lor au fost anulate unele construcții, ori au fost salvate de la demolare clădiri de patrimoniu¹⁴. Au reușit chiar să influențeze legislația și să facă modificări la legea urbanismului. Au publicat rapoarte, au adus la cunoștința publicului dezastrul urbanistic din București, iar în alegerile din 2008 au impus partidelor politice un pact prin intermediul căruia candidații la primărie s-au angajat să-l respecte. Toate aceste roluri ale asociației au generat credibilitate și au construit un fundament politic solid al asociației care va fi folosit ulterior în bătălia pentru putere. Literatura de specialitate denumește aceste organizații, care pretind că reprezintă interesul public, grupuri de interese care urmăresc interesul public (public interest groups) și sunt peste tot în lumea democratică, încă din anii '70. Puterea și legitimitatea acestora constă tocmai din cauzele pentru care luptă, care sunt de interes general. O definiție a acestora o regăsim la Jeffrey M. Berry. Un astfel de grup este „unul care urmărește un bun colectiv de care nu vor beneficia nici selectiv, nici material membri sau activiștii organizației”¹⁵.

Abia în 2012, liderul acestei asociații, Nicușor Dan, matematician de profesie, a candidat independent în alegerile locale. În lipsa unei structuri de partid, a unui sprijin

politic, mediatic¹⁶ și financiar¹⁷, a reușit prin intermediul rețelei de socializare, *Facebook*, să atragă voluntari și să-și promoveze proiectele și mesajele. Încă de atunci, o parte a campaniei sale a fost axată pe promisiunea transparenței în decizia administrativă și în privința cheltuielilor publice. Acesta nu a obținut decât un procent de 8,48% din voturi, ocupând locul al patrulea în ierarhia finală, după Sorin Oprescu (USL), Silviu Prigoană (PD-L) și Vasile-Horia Mocanu (PP-DD), dar fără să intre nici în CGMB, din cauza legii electorale care dezavantajează candidații independenți¹⁸. Aceștia trebuiau să obțină 5% din voturi, la fel ca un partid politic.

Abia în data de 1 iunie 2015 asociația s-a transformat în partid politic, sub denumirea de Uniunea Salvați Bucureștiul. Metamorfoza asociației a fost rezultatul scorului bun pentru un independent în lupta cu un întreg sistem al partidelor. Foarte probabil că decizia a fost luată după exercițiul electoral din 2012 când voturile luate de Nicușor Dan pentru primărie, aproape cincizeci de mii de voturi, dar și cele luate pentru Consiliul General al Municipiului București (CGMB), s-au redistribuit celorlalte partide. Capitalul de imagine fusese creat, mai era nevoie doar de un vehicul.

În intervalul de timp care a urmat după această mică victorie simbolică a unui candidat independent provenit din zona civică, societatea românească a cunoscut o serie de transformări care au creat

un câmp fertil pentru o nouă forță politică. Dar aceste transformări despre care am vorbit în prima parte a articolului nu ar fi putut avea loc dacă voința politică, stimulată atât de factori interni, cât și externi, nu ar fi permis.

Astfel, afirmația că Traian Băsescu este „părintele spiritual” al USR, ar părea la prima vedere ușor hazardată, dar nu este. Și am să explic și de ce. Desigur, această afirmație nu trebuie interpretată *stricto sensu* și nici ca premeditare, ci, mai degrabă, ca o serie de consecințe neintenționate ale unor decizii/acțiuni politice și instituționale. Fără intenție, președintele a plantat semințele, a pregătit terenul și altă forță politică, pregătită să le culegă, a beneficiat de roadele muncii sale politice. Astfel, întreg discursul anticorupție, și în favoarea consolidării unui stat de drept, a generat o nevoie. Nevoia unui nou partid, cu politicieni fără probleme sau vulnerabilități penale.

Nevoia s-a accentuat și comunicarea politică a președintelui a început să aibă sens atunci campania împotriva corupției, când instituțiile cu atribuții în acest sens au început să livreze rezultate concrete, sistematic și la intervale regulate. Începând cu anul 2012, aproape toate campaniile electorale au fost afectate și confiscate de tema anticorupției. Arestările, anchetările diferiților lideri politici, ploaia de dosare penale care a curs în mod continuu timp de patru ani, au contribuit la scăderea încrederii în partidele politice și

parlament și au generat o așteptare legitimă a unei categorii de oameni față de un partid nou, imaculat, o „Albă ca Zăpada” așa cum s-a vehiculat de nenumărate ori în spațiul public. Însă, indiferent cât de mult s-a străduit Traian Băsescu sau alte forțe politice să preia această nouă nevoie, nu au reușit întrucât gradul de așteptare era mai mare decât ar fi putut președintele sau alți actori din spațiul politic să furnizeze.

Singurul partid care a reușit să contabilizeze în voturi nemulțumirea și dezamăgirea unei părți a electoratului față de toată clasa politică a fost Partidul Poporului Dan Diaconescu (PPDD-ul). „Partidul televizor” al fostului mogul de presă, Dan Diaconescu, cu o orientare populistă, naționalistă, fără o ideologie clară și cu o viziune incertă despre guvernare și societate, a reușit să obțină un scor rezonabil în alegerile locale din iunie 2012 și să intre în Parlament în luna decembrie a aceluiași an. Puterea de manipulare a liderului acestuia, ziarist și prezentator în propriile televiziuni, OTV și DDTV, s-a manifestat prin intermediul emisiunilor acestuia, prin care transmitea în mod constant mesajul unitar al eșecului tuturor partidelor de a governa. Însă, nu a reușit să se consolideze tocmai datorită faptului că a fost o oaste de strânsură care a beneficiat de un context politic favorabil. Odată ajuns în Parlament s-a dezintegrat și a fost absorbit tocmai de partidele pe care le-a contestat.

Un singur lucru au avut în comun PPDD și USR, faptul că au reușit să

vină din afara sistemului de partide consacrate, cu lideri și să obțină un vot pe baza un mesaj negativ la adresa partidelor mainstream.

Acest partid și-a făcut loc în sistemul de partid printr-un mesaj clar și simplu: toate partidele sunt compromise și corupte, toți liderii acestor partide poartă în fibra lor politică un genom defect, al corupției. Pe această bază, a neîncrederii și a diabolizării partidelor consacrate, a construit USB-ul și a reușit să confirme că acest sentiment există.

Ambiguitatea ideologică a USB/USR: și de stânga și de dreapta, și anti-PNL și anti-PSD

„Nu vrem ca USB să fie confiscat de o anumită ideologie”¹⁹ a explicat în mod confuz, unul dintre liderii USB, raportarea ideologică și doctrinară a partidului, în momentul înscrierii acestuia în registrul partidelor politice. Ambiguitatea ideologică cu care leadership-ul USB a ales să defileze în spațiul public, în perioada de dinaintea campaniilor, dar și în timpul acestora, a fost în primul rând o decizie strategică. Acesta a evitat cu orice preț plasarea partidului într-o zonă sau alta a spectrului politic pentru a nu fi asociat cu niciunul dintre partidele contestate. Pare a fi o preluare a ceea ce susținea Anthony Downs care spunea că partidele nu au nevoie de o viziune despre lume, „ci pot susține doar poziții ad hoc asupra problemelor practice, pe măsură ce

apar”²⁰. Această observație pare a fi confirmată și de Giovanni Sartori, dar cu o nuanță. Printre altele, ideologia este o forță puternic motivatoare. Pe de altă parte, o serie întreagă de motivații nu au nimic de-a face cu ideologia”²¹.

Această decizie strategică, de a se prezenta ca un partid liber de ideologie, dar dedicat unor idei precum transparența, susținerea anticorupției și a statului de drept, integritatea funcției publice și cheltuirea eficientă a banului public, a urmărit pe de o parte recrutarea unor lideri fără a-i obliga să se încadreze ideologic și pe de altă parte a lăsat ușa deschisă electoratului din toate spectrele politice. Strategia s-a dovedit a fi bună. Neasumarea ideologică și refuzarea cu obstință a oricărei identificări în spațiul liberalismului, al social-democrației, radicalismului, anarhismului, conservatorismului sau a oricărei orientări doctrinare, a accentuat și mai mult diferența dintre USB și partidele consacrate. A fost mai simplu, mai eficient și mai pragmatic să comunice politic că nu este „un nou partid de stânga” sau un nou „partid de dreapta”, ci doar un nou partid care urmărește interesul public, susține lupta anticorupție, integritatea și statul de drept.

În teoria politică nu există o definiție unanim acceptată a ideologiei, dar există o serie de elemente comune ideologiilor. Acestea identifică o viziune prezentă și una viitoare despre lume, un corp coerent de idei, vizează masele, este

orientată spre acțiune și este prezentată în termeni cât se poate de simpli²². Or, având în minte aceste elemente este impropriu să afirmăm că USR este un partid cu o ideologie. Deși este un partid politic, USR pare mai degrabă un partid de tehnicieni, decât de politicieni. Viziunea este mai degrabă una tehnico-managerială decât una politică. Programul politic dezvoltă o serie de domenii concrete pe care USR le consideră prioritare.²³ Transparența, industria, agricultura, învățământul, cultura, sănătatea, transportul, energia și mediul, România în lume, sunt componentele pragmatice ale programului politic. În planul ideilor abstracte transparența și anticorupția domină discursul USR. În viziunea formațiunii există următoarea axiomă: rezolvând sau diminuând corupția, multe dintre problemele societății românești își pot găsi soluția prin surplusul de venituri bugetare și printr-o cheltuie corectă și eficientă a banilor publici.

Întrebarea, ce fel de partid este USR-ul, comportă multiple dificultăți în descrierea cu exactitate a ceea ce este el, având în vedere că este un partid tânăr și neconsolidat. Poate că această întrebare pune în dificultate chiar și liderii acestuia, uniți de ura împotriva partidelor mainstream, ca stimulent al acțiunii colective, dar dezbinați în privința soluțiilor pentru societate, așa cum au recunoscut chiar ei²⁴. Cu toate acestea, o descriere trebuie făcută, căci acesta nu poate fi mai mult decât este la momentul acestei analize.

Având în vedere elementele de mai sus, se poate afirma că USR este un partid pragmatic, coerent programatic, dar confuz ideologic, în care coabitează viziuni contradictorii despre societate, progresiste și conservatoare, de stânga și de dreapta, și ai cărui membri sunt motivați pentru acțiunea colectivă, de principii precum transparența, integritatea, anticorupția, eficiența cheltuirii banului public și o ură viscerală împotriva partidelor mainstream. Partidul a utilizat tehnologiile moderne de comunicare ca alternativă la cele clasice, dar și pentru a ajunge la o categorie anume a electoratului, dinamică, informată, activă în medii corporatiste sau ONG-uri, tânără, educată, fără a se limita la aceasta.

Promisiunea ”salvării” românilor este componenta populistă. Aceasta a fost exploatată cu succes mai ales în alegerile locale când s-a folosit sloganul, „Salvați Bucureștiul de politicieni”. Ipocrizia acestui mesaj a subliniat machiavelismul liderilor, scopul a scuzat mijloacele, arătând că sunt dispuși să apeleze la mijloace neortodoxe pentru a se așeza pe scaunul puterii.

Alegerile locale în București: USB urcă în ierarhie pe spatele PNL

Alegerile locale din 5 iunie 2016²⁵ au înroșit Bucureștiul. PSD a câștigat tot ce a atacat, respectiv toate primăriile de sector și Primăria Capitalei și a înregistrat și o premieră istorică. Gabriela Vrânceanu-

Firea a fost aleasă prima femeie în funcția de edil al capitalei, după o dominație clară a bărbaților încă de la înființarea acesteia în 7 august 1864. Pe fondul unei prezențe scăzute, de 33,09%, aceasta a fost aleasă primar cu doar 246.553 voturi dintr-un total de 573.775 voturi valabil exprimate.

Nicușor Dan, liderul USB, a obținut locul al doilea, după candidatul PSD, și un scor foarte bun de 30,52%. Aproape de victorie, în Sectorul 1 a fost și Clotilde Armand, o franțuzoică, cetățean român din 2015, a doua personalitate a Uniunii. Aceasta a pierdut primăria la mai puțin de 2000 de voturi.

Lipsit de carismă, un personaj taciturn, dar cu un background de activist civic, doctor în matematică la o universitate prestigioasă și olimpic internațional, a reușit să compenseze cu credibilitatea provenită din profesie și implicarea civică. Prin proiectele susținute de către „Asociația Salvați Bucureștiul” a

reușit să obțină sprijinul unei părți a elitei culturale și economice bucureștene care l-au promovat și finanțat pentru alegerile locale și apoi în alegerile parlamentare. A fost unul dintre puținii candidați care a justificat banii din perioada precampaniei și pe cei din perioada campaniei. Astfel și-a consolidat credibilitatea și a proiectat în mintea oamenilor o imagine a unor instituții care cheltuiesc transparent și responsabil, în totală contradicție cu imensele prejudicii calculate de unele instituții ale statului atât în primăriile din București, cât și în cele din țară²⁶.

În urma acestor alegeri, USB a devenit a doua formațiune politică în preferințele bucureștenilor. Din totalul de 55 de mandate ale CGMB, PSD+UNPR și-au adjudecat 24, USB 15, PNL doar 8, iar ALDE și PMP câte 4 mandate fiecare. În celelalte sectoare USB a obținut 24 de mandate.

Tabelul 1. *Voturi valabil exprimate pentru primarul Capitalei și CGMB*

	Gabriela Vrânceanu Firea (PSD+UNPR)	Nicușor Dan (USB)	Cătălin Predoiu (PNL)	Robert Turcescu (PMP)	Daniel Barbu (ALDE)	Total
Vot primar	246.553 (42.97%)	175.119 (30.52 %)	64.186 11.18 %	37.098 (6.46 %)	17.455 3.04 %	573775
Vot CGMB	228.986 (40.42%)	143.544 (25.34%)	74.041 (13,07%)	40.481 (7,14%)	36.380 (6,42%)	566.390

Pentru a înțelege ascensiunea USB în București este nevoie să descriem pe scurt și să analizăm factorii care au dus la dezastrul electoral al PNL în București, întrucât acesta este la rândul lui un factor explicativ pentru succesul formațiunii lui Nicușor Dan. PNL-ul a înregistrat un eșec lamentabil, dar previzibil. Liberalii au comis o serie de greșeli la nivel local din care le-a fost aproape imposibil să se redrezeze. Cea mai importantă a fost desemnarea succesivă a nu mai puțin de patru candidați pentru primăria generală în doar jumătate de an. Retragerea lor a avut diferite motivații. Desemnarea lui Cristian Bușoi în decembrie 2015 a fost considerată de către conducerea partidului o alegere bună, dar doar pentru câteva luni, căci în februarie, a fost retras pentru a-i face loc lui Ludovic Orban, văzut ca un candidat cu experiență politică, specialist în administrația locală, capabil să facă față oricărui candidat al PSD. Acesta s-a retras din cursă după doar două luni, în aprilie, după ce DNA-ul l-a acuzat de acte de corupție. Imediat, în câteva zile, ca și soluție de avarie, a fost propus Marian Munteanu, liderul studenților, considerat simbol al Pieței Universității în 1990, în speranța că o candidatură din societatea civilă va putea să readucă PNL-ul, în București, pe linia de plutire. Inspirația liberalilor s-a dovedit a fi o mare dezamăgire. Contestarea acestuia a venit atât de la baza partidului, cât și din afara lui, din diferite zone ale societății civile,

fiind acuzat că a colaborat cu Securitatea, dar și pentru discursul lui naționalist, tradiționalist, ortodox, conservator, în totală contradicție cu ceea ce și-ar fi dorit electoratul dinamic al Bucureștiului.

Într-un final, PNL-ul a găsit înțelepciunea cea de pe urmă și l-a desemnat pe Cătălin Predoiu candidatul oficial. Ajuns în acest punct, după cele trei lansări ratate de candidați, PNL-ul nu a mai putut spera la nicio victorie în cazul Primăriei Capitalei. Eșecul a fost previzibil, dar nu și dimensiunea dezastrului. Acesta a putut fi măsurat abia după rezultatele finale ale alegerilor.

În București, conducerea liberală a dat dovadă de ezitare, nesiguranță și de o lipsă de gândire strategică și tactică categorice. Această bâlbâială majoră a leadership-ului nu doar că a demoralizat membri de partid, dar a și trimis simpatizanți și votanți ai PNL către USB. În această formațiune, oamenii au văzut o forță politică dinamică, cu obiective clare, determinată să lupte împotriva PSD și a tarelor acestuia. Cu alte cuvinte, creșterea spectaculoasă a USB a avut loc pe spatele PNL.

Alți factori care au dus PNL-ul către pierzanie vor fi doar enumerați:

- Alegerea candidaților de sector în funcție de interesele politice ale filialelor și nu în funcție de potențialul electoral al acestora²⁷. Astfel, unii dintre candidații impuși prin vot politic nu au reușit să se facă cunoscuți și nici

să aibă o prestație electorală convingătoare.

- O campanie vizuală necoordonată între Primăria Capitalei și candidații primăriilor de sector a accentuat și mai mult lipsa de unitate a partidului.
- Atacarea adversarilor politici s-a dovedit a fi fără substanță, și nu a fost compensată de proiecte credibile de administrație publică.
- Conflictele interne dintre vechiul PNL și PDL au fost *cauza profundă* a eșecului liberalilor în București și mai târziu, a celui din alegerile parlamentare. Eșecul fuziunii celor două partide a menținut tensiuni, conflicte, interese divergente, animozități, la niveluri ridicate. Conflictele interne, inerente de altfel într-o organizație politică, nu au produs competiție, ci sabotaj intern.
- Liberalii au fost incapabili, ca după fuziune, să-și definească o nouă ideologie, în acord cu viziunea și interesele celor două partide. Au fost amestecate în discursul public și în măsurile legislative propuse în Parlament, viziuni diferite, ba chiar contradictorii, menținându-se în mod constant un eclectism feroce. Naționalism, otodoxism, liberalism, conservatorism, măsuri sociale, toate au încăput fără probleme în bagajul noilor liberali. Nici intrarea în marea familie populară, după abandonarea Alianței Liberalilor și Democraților Europeni, nu i-a deranjat pe liberali să rămână

incerti în privința orientării ideologice. În loc să se întrebe încă de la început, cine suntem noi și ce vrem să oferim societății românești, au așteptat rezultatul dezastruos al alegerilor parlamentare ca să se întrebe, ce am făcut noi cu acest partid?

- Menținerea unui leadership bicefal la nivel național a întreținut, de asemenea, o confuzie permanentă, arătând într-un mod indirect că există două părți, doi lideri și multiple interese politice.

Prestația electorală catastrofală a PNL din perioada precampaniei, precum și din perioada campaniei electorale a avut două efecte majore. A creat spațiu electorat pentru USB și a netezit drumul PSD către câștigarea alegerilor în toate sectoarele Bucureștiului, inclusiv în Sectorul 1 și Sectorul 6, singurele bastioane liberale.

În comparație cu bălbăiala liberalilor, USB-ul a avut o campanie coerentă cu un mesaj clar. „Salvează Bucureștiul de politicieni”, sloganul populist, antipartide, antisistem, antipolitic a oferit bucureștenilor exact ceea ce aveau nevoie, speranță. Dintre sentimentele cel mai mult speculate de către politicieni în campaniile electorale, speranța și frica sunt cele mai puternice. Speranța că poate exista și o clasă politică integră care să cheltuiască cu responsabilitate banul public și frica de a lăsa aceeași gașcă la butoane au determinat ca o bună parte din bucureșteni să voteze USB-ul.

Tabelul 2. *Voturi valabil exprimate pentru primari în Municipiul București*

	Sectorul 1	Sectorul 2 ²⁸	Sectorul 3	Sectorul 4	Sectorul 5 ²⁹	Sectorul 6 ³⁰
PSD	23.220 (31.07 %)	33.527 (32.83 %)	74.645 (60.25 %)	33.606 (38.94 %)	26.763 (36.60 %)	39.834 (36.91 %)
USB	21504 (28.77 %)	16360 (16.02 %)	21041 (16.98 %)	15454 (17.90 %)	15454 (17.90 %)	22430 (20.78 %)
PNL	14630 (19.57%)	23562 (23.07 %)	11653 (9.40 %)	18979 (21.99 %)	19232 (26.30 %)	13143 (12.18 %)
PMP	5473 (7.32 %)	5806 (5.68 %)	6219 (5.02 %)	6056 (7.01 %)		7058 (6.54 %)
ALDE	5357 (7.16 %)	4178 (4.09 %)	2891 (2.33 %)	2923 (3.38 %)	3663 (5.00 %)	4720 (4.37 %)
TOTAL	74731	102109	123879	86292	73115	107897

Votul politic s-a aflat în marja voturilor obținute la nivelul primarului general. Gabriela Vrânceanu-Firea și Nicușor Dan au luat mai multe voturi decât partidul, restul candidaților situându-se sub votul politic. Astfel, dintr-un total de 566.390 de voturi, PSD a obținut 40,42%, 228.986 voturi, USB-ul a ocupat locul al doilea în ierarhia partidelor obținând 25.34%, adică 143.544 voturi, iar locurile trei și patru au fost adjudecate de PMP cu 7,14% și 40.481 voturi și ALDE cu 6,42% și 36.380 de voturi.

În cele șase sectoare USB-ul a devenit a doua forță politică, lăsându-i pe liberali pe locul al treilea, cu doar jumătate din voturi. USB-ul a

obținut dublul voturilor liberalilor. În ceea ce privește candidaturile pe sectoare, USB-ul a avut candidați cvasinecunoscuți și neexperimentați în tainele politicii. Chiar și așa, unii dintre ei au reușit să obțină scoruri mai bune decât candidații liberali mult mai experimentați politic. În sectoarele 1, 3 și 6, candidații USB s-au poziționat peste cei ai PNL. Cel puțin în sectoarele 1 și 6 rezultatele PNL au fost pe măsura scandalurilor și a modului de desemnare a candidaților din campania internă, adică alte criterii decât cele circumscrise potențialului electoral.

Tabelul 3. *Voturi valabil exprimate pe sectoare pentru CGMB (votul politic)*

	Sectorul 1	Sectorul 2	Sectorul 3	Sectorul 4	Sectorul 5 ³¹	Sectorul 6
PSD+ UNPR	24.815 (33,32%)	39.755 (38,93%)	53.578 (43,72%)	35.707 (41,34 %)	31.784 (43,38 %)	43.347 (40,26 %)
USB	22.963 (30,83%)	25.196 (24,67%)	31.360 (25,59 %)	21.235 (24,58 %)	14.267 (19,47 %)	28.523 (26,49 %)
PNL	11.449 (15,37 %)	15.504 (15,18 %)	13.850 (11,30 %)	11.003 (12,73 %)	9.713 (13,25 %)	12.522 (11,63 %)
PMP	6.037 (8,10 %)	7.038 (6,89 %)	8.447 (6,89 %)	6.704 (7,76 %)	3.947 (5,38 %)	8.308 (7,71 %)
ALDE	5.379 (7,22 %)	6.935 (6,79 %)	7.429 (6,06 %)	5.403 (6,25 %)	4.194 (5,72 %)	7.040 (6,53 %)
Restul						
Total	74.474	102.106	122.542	86.367	73.254	107.647

Rezultatul bun al USB în alegerile locale din București a fost un semnal pentru întreaga țară și s-a transmis prin contagiune. Mesajul a fost clar. Există un partid nou, diferit de toate celelalte, cu oameni care nu au mai făcut politică. Chiar în seara anunțării rezultatelor liderii USB au făcut anunțul că formațiunea locală se va extinde la nivel național și va candida în alegerile parlamentare sub denumirea de Uniunea Salvați România. Anunțul a avut o componentă strategică și de oportunitate. În loc ca accentul discursului să cadă pe cauzele victoriei, acesta a transmis publicului că lupta pentru „salvarea” românilor din mâinile politicianilor va continua și la nivel național.

De la salvarea Bucureștiului de partidele și politicienii corupți, la salvarea României de aceeași politicieni și partide corupte, nu a fost decât un singur pas, victoria spectaculoasă din capitală. Bucureștiul a devenit, astfel, nu doar trambulină

pentru alegerile prezidențiale pentru candidații care-l câștigă, dar și trambulină pentru extinderea unui partid local, la nivel național. Victoria USB în alegerile locale nu a făcut decât să legitimizeze un astfel de demers și să-i dea anvergura necesară.

Alegeri parlamentare: partidul antisistem pătrunde în sistem

Alegerile parlamentare au așezat USB-ul, versiunea națională a USB-ului local, direct în 43 de fotolii de parlamentar³², devenind a treia forță politică în Parlament cu 625.154 (8,87%) de voturi pentru Camera Deputaților și 629.375 (8,92%) pentru Senat. Comparativ cu alegerile locale, USB-ul a luat de peste 5 ori mai multe voturi la nivel național. În diaspora a reușit să ocupe primul loc în preferințele politice ale românilor de peste hotare cu 31.461³³.

Pe 11 decembrie, la 6 luni de la succesul local al USB, ierarhia electorală a fost extrem de clară și doar un singur partid a putut să-și aroge câștigarea alegerilor parlamentare. Acesta a fost PSD-ul care a obținut 3.204.864 (45,47%) de voturi la Camera Deputaților și 3.221.786 (45,67%) de voturi la Senat. Locul al doilea a fost ocupat de PNL care a pierdut mai mult de 1 milion de voturi între cele două scrutine, înregistrând doar 1.412.377 (20,04%) de voturi pentru camera inferioară și 1.440.193 (20,41%) pentru camera superioară a Parlamentului.

Încă două formațiuni au reușit să intre în Parlament, PMP-ul lui Traian Băsescu (Camera Deputaților: 376.891(5,34%) Senat: 398.791(5,65%)) și ALDE (Camera Deputaților: 396.386 (5,62%) Senat: 423.728(6%)) al lui Călin Popescu Tăriceanu. Minoritatea maghiară a obținut un scor bun, 440.409(6,24%) de voturi la Senat și 435.969(5,62%) de voturi la Camera Deputaților. În ciuda faptului că în toată perioada campaniei s-a speculat că nu vor intra în legislativ.

În alegerile parlamentare au votat mai puțini români decât în alegerile locale, cu aproximativ 10% mai puțini. Efectul unei campanii anoste, lipsită de vizibilitate³⁴ dar și o formă de protest tăcut față de partidele politice, prin neprezentare, în special față de cele de dreapta, a dus la a doua cea mai scăzută prezență la vot după 1989, 39,49%³⁵. Prezența scăzută a favorizat partidele cu cea mai

bună mobilizare. Astfel, PSD-ul a reușit un scor istoric în procente, dar nu și în număr de voturi. Practic, nu a câștigat decât prin neprezentare, căci numărul de voturi a fost chiar mai mic decât la alegerile locale. În plus, o campanie unitară, un program de guvernare extrem de atractiv, cu măsuri atât de stânga, dar mai ales de dreapta, a confiscat mesajul și a intrat în spațiul politic și electoral al PNL-ului, practic dezarmându-l și confiscându-i armele. Dacă ar fi să sintetizăm la maximum strategia PSD-ului față de PNL am putea să folosim foarte bine cuvintele înțelepte ale marului strateg militar Sun Tzu: „Cel mai important în război este să ataci în strategia inamicului³⁶”. „Iar ceea ce PNL nu a făcut: Supremul rafinament în arta războiului este de a dejuca planurile inamicului”.

Căderea din București a liberalilor s-a răspândit la nivel național odată cu ascensiunea USR-ului. La cauzele structurale și de leadership care au defavorizat prestația electorală în capitală, pe parcursul pre-campaniei și a campaniei s-au mai adăugat câteva.

Unul dintre factorii care au adâncit și au accelerat și mai mult declinul liberalilor a fost relația ambiguă dintre aceștia și Dacian Cioloș, premierul tehnocrat desemnat de către Klaus Iohannis după căderea Cabinetului Ponta în urma protestelor din București declanșate de incendiul din clubul Colectiv. Ambiguitatea a fost și mai mult accentuată de susținerea declarată

necondiționată a UR-ului pentru Dacian Cioloș. Astfel că, din această relație, partidul care a beneficiat politic și electoral nu a fost PNL-ul, așa cum s-au așteptat liderii liberali, ci UR-ul. Aceștia au beneficiat atât de sprijinul premierului, dar și a unor miniștri din cabinetul acestuia care au intrat în UR și au ocupat locuri eligibile pe lista electorală.

Ambele campanii și a PNL-ului și a UR-ului, au fost centrate pe figura premierului care se bucura de o cotă de încredere bună, doar că această asociere nu a folosit decât formațiunii lui Nicușor Dan. Invitațiile regulate din partea PNL ca acesta să se înscrie în partid au fost de fiecare dată refuzate. Ba mai mult, chiar în mijlocul campaniei, premierul a avut mai multe ezitări și a încercat să stea cât mai departe de aceasta, întrucât simpatia de care se bucura provenea chiar din independența lui politică, din imaginea de tehnocrat. Or, o apropiere foarte mare de partide, de PNL și UR, l-ar fi decedibilizat. Ca tactică electorală prin care s-a încercat menținerea unei relații distante dintre liberali și premier a fost redactarea de către acesta a unei platforme (România 100) care a înlocuit programul de guvernare al liberalilor. Aceasta a fost criticată pentru lipsa de consistență în materie de politici publice.

În orice caz, acest joc ambiguu al relației dintre el și partidele care l-au susținut a fost o eroare strategică, iar acest lucru s-a putut vedea în rezultatele finale. Îndemnul pe care acesta l-a dat în ultima zi de

campanie „Vă invit să votăm cu PNL sau cu UR pentru că acum pot spune, în sfârșit că avem cu cine să ducem România înainte”³⁷ a anulat, probabil, imaginea dorită a tehnocratului independent. Beneficiarul direct a fost UR-ul care a fost pus pe același nivel de încredere cu PNL.

Refuzurile constante ale premierului de a se înscrie în PNL, demisia lui Vasile Blaga din funcția de copreședinte ca urmare a unor acuzații de corupție ale DNA, au demobilizat partidul. În mod normal, un partid cu o structură puternică în teritoriu, precum era PNL-ul după alegerile (xxx primari) ar fi trebuit să ia la nivel național măcar scorul pe care l-a obținut în alegerile locale.

Strategia de a juca la două capete a premierului tehnocrat, și în favoarea PNL și în favoarea UR, cu scopul de a convinge din nehotărâți a fost complet ruptă de realitate. UR era contestatarul direct al PSD-ului, dar și al PNL-ului, iar dezamăgirea electoratului urban s-a contabilizat în voturi pentru „salvatori”

Alți factori care au dus la eșecul PNL-ului în alegerile parlamentare și care au ajutat în mod indirect UR-ul au fost:

- Demobilizarea primarilor ca urmare a anchetării de către DNA și a demisiei lui Vasile Blaga din funcția de copreședintele PNL
- campanie vizuală slabă care a putut fi întoarsă împotriva liberalilor de către adversarii politici, ajungând să fie numit guvernul tehnocrat și premierul „zero”.

- Un alt factor extrem de important care a reușit să demobilizeze partidul, a fost asocierea PNL cu Dacian Cioloș. Cu toate că acesta fost apreciat ca premier și a fost primit cu entuziasm de către membrii PNL, ezitățile pe care le-a avut în a se asocia în mod fundamental cu partidul, în timpul campaniei, au creat o imensă dezamăgire pentru liderii, membrii și simpatizanții liberali și au generat demobilizare.

USR-ul nu doar că a intrat în Parlament, în ciuda multor analize sceptice, nerealiste sau cu valoare propagandistică, de descurajare sau minimizare a șanselor acestuia, dar a obținut și un scor foarte bun în comparație cu așteptările, devenind a treia forță politică din Parlament, după PSD și PNL. Desigur, trebuie subliniat faptul că USR-ul a beneficiat de un sprijin financiar consistent, în perioadele din afara campaniei, pentru un partid nou³⁸ fapt ce a dus la diverse speculații sau insinuări din partea adversarilor, cum că ar fi sprijinit de mediul corporatist, de miliardarul Goerge Soros și/sau alte state, prin diverși interpuși. Aceste speculații au fost alimentate de către PSD și media apropiată acestuia. O bună parte din efortul de campanie al social-democraților s-a axat pe această temă, a luptei dintre românii reprezentați de ei și străinii reprezentați de „soroșiștii” lui Nicușor Dan.

O analiză a IRES³⁹ a creionat profilul votanților în timpul votului din alegerile parlamentare. Astfel,

profilul electoratului USR pare a fi pe următoarele direcții: în cea mai mare proporție activ, dinamic, tânăr, educat, urban. La aceste caracteristici putem deduce din modul în care USR-ul și-a construit campania (în spațiul social-media, în special Facebook) că este un electorat experimentat în utilizarea tehnologiei. Acesta își caută informații alternative și sunt dispuși să judece politica cu mintea proprie, independenți de stimulentele guvernamentale.

Cu cât crește vârsta cu atât bazinul PNL se diminuează, observație valabilă și pentru USR. Atât în alegerile locale, cât și în alegerile parlamentare, PNL a pierdut electorat în favoarea USR. Strategia acestora de a scoate din electoratul nehotărât la vot s-a soldat doar cu o împărțire a electoratului liberal între PNL și USR. În urma acestei observații putem trage următoarea concluzie: prezența scăzută la vot din alegerile locale și din cele parlamentare ne arată că se menține o neîncredere generalizată în cele două instituții politice, partide și Parlament. Cu toate acestea, încă există resurse de încredere pentru aceste instituții. Dovada empirică sunt chiar diferitele opțiuni electorale către toate partidele, dar mai ales ridicarea la rangul de partid parlamentar al USR. Cei dezamăgiți nu au legitimat un partid extremist, naționalist, xenofob, eurosceptic și/sau eurofob, precum Partidul România Unită (PRU)⁴⁰, ci și-au orientat votul că un partid anti-sistem, dar Ambiguitatea USR, de

partid antisistem, dar care își dorește să joace în cadrul sistemului, în cadrul regulilor democratice i-a adus puncte electorale importante. Atitudinea antisistem a fost o speculare a

sentimentului antipartide care a funcționat.

În cazul PSD lucrurile stau invers, cu cât crește vârsta cu atât bazinul electoral al PSD se lărgeste.

Tabelul 4. *Voturi valabil exprimate ale partidelor în Muntenia*

	PSD	PNL	USR	ALDE	PMP	UDMR	C.Dep/Senat
Regiunea MUNTENIA							
Argeș	122049	25559	14035	13321	13958	265	C. Dep.
	121754	25910	14274	14523	15657	294	Senat
Brăila	64265	18257	5330	6136	6128	289	C. Dep.
	65211	18373	5344	6344	6335	313	Senat
Buzău	101905	18584	7604	6657	11228	279	C. Dep.
	101977	18460	7618	6980	12201	358	Senat
Călărași	48345	27360	3232	3789	2796	128	C. Dep.
	48414	27189	3331	4016	3355	160	Senat
Dâmbovița	112433	34625	7389	7102	6768	200	C. Dep.
	111248	34767	7704	7115	6928	214	Senat
Giurgiu	62641	10034	2575	8726	2402	146	C. Dep.
	62868	10505	2635	8471	2355	158	Senat
Ialomița	47929	15307	3612	4505	3981	100	C. Dep.
	47836	15322	3730	4849	4035	114	Senat
Ifov	52950	39019	17944	7709	7273	176	C. Dep.
	53504	39097	18144	8044	7594	243	Senat
Prahova	111614	57003	22304	25554	14607	329	C. Dep.
	112195	58699	22629	25710	14981	372	Senat
Teleorman	88882	27924	4545	8635	5520	204	C. Dep.
	89288	27982	4654	9110	5766	276	Senat

Tabelul 5. *Voturi valabil exprimate ale partidelor în Oltenia*

	PSD	PNL	USR	ALDE	PMP	UDMR	C.Dep/Senat
Regiunea OLTENIA							
Dolj	153556	43687	13194	13871	12823	327	C. Dep.
	151461	44678	13488	16001	12293	376	Senat
Gorj	65501	20497	4788	7840	7804	913	C. Dep.
	62277	19012	4870	9284	7326	731	Senat
Mehedinți	61280	17642	2797	7404	3213	279	C. Dep.
	60879	18631	2691	7714	3191	281	Senat
Olt	114624	28068	5137	9561	6280	189	C. Dep.
	114513	28307	5158	9082	6538	207	Senat
Vâlcea	71871	25057	6956	8673	5066	458	C. Dep.
	72460	25737	7209	9459	5107	479	Senat

Tabelul 6. *Voturi valabil exprimate ale partidelor în Dobrogea*

	PSD	PNL	USR	ALDE	PMP	UDMR	C.Dep/Senat
Regiunea DOBROGEA							
Constanța	110147	49889	21854	15707	21154	398	C. Dep.
	112104	53396	21716	15531	21115	531	Senat
Tulcea	32918	12506	3552	4038	4810	245	C. Dep.
	34647	13507	4033	4149	4930	302	Senat

Tabelul 7. *Voturi valabil exprimate ale partidelor în Moldova*

	PSD	PNL	USR	ALDE	PMP	UDMR	C.Dep/Senat
Regiunea MOLDOVA							
Bacău	108374	36369	13029	16783	11013	1287	C. Dep.
	109281	37048	13377	19139	11172	1336	Senat
Botoșani	83206	27942	3953	5448	4591	239	C. Dep.
	83526	28100	4092	5894	4862	283	Senat
Galați	102233	31587	15244	11548	8922	560	C. Dep.
	104045	33065	15132	13033	10028	645	Senat
Iaiși	119253	49343	23966	13368	16179	334	C. Dep.
	119217	47764	26121	14731	16044	371	Senat
Neamț	86910	33415	7269	7904	7466	213	C. Dep.
	88513	32413	7879	8690	8252	678	Senat
Suceava	101839	55713	8502	11882	8981	477	C. Dep.
	104482	57579	9316	11929	9872	553	Senat
Vaslui	70432	24640	5262	6895	6260	380	C. Dep.
	70881	25487	5914	6988	6425	488	Senat
Vrancea	65423	25542	6828	6346	6259	126	C. Dep.
	66316	26999	6461	5717	6563	164	Senat

Tabelul 8. *Voturi valabil exprimate ale partidelor în Transilvania*

	PSD	PNL	USR	ALDE	PMP	UDMR	C.Dep/Senat
Regiunea TRANSILVANIA							
Alba	43241	44921	7209	7314	6480	4135	C. Dep.
	44669	44728	7098	7424	6493	4249	Senat
Arad	47883	45008	9755	6130	6115	10869	C. Dep.
	48862	44698	10339	6856	7117	11070	Senat
Bihor	72537	57920	9547	8349	4387	50403	C. Dep.
	71989	59544	9381	8818	4434	51017	Senat
Bistrița-Năsăud	42301	22641	5006	8274	4363	4376	C. Dep.
	42354	23047	4931	8260	4293	4358	Senat
Brașov	71162	40738	27016	11507	8481	11825	C. Dep.
	72846	42342	28664	12096	9091	11983	Senat
Cluj	61922	66001	36429	12868	7536	34634	C. Dep.
	62505	66862	36637	12079	7863	34970	Senat
Covasna	6811	3001	1109	1966	1967	50135	C. Dep.
	7035	2937	1220	1909	2066	50418	Senat

	PSD	PNL	USR	ALDE	PMP	UDMR	C.Dep/Senat
Regiunea TRANSILVANIA							
Harghita	8950	3320	1304	806	715	99375	C. Dep.
	8493	3663		931	1162	99368	Senat
Hunedoara	85825	35033	7805	8817	6157	4714	C. Dep.
	85932	34159	8123	9774	6282	4932	Senat
Maramureș	54326	28255	9624	6077	10795	8780	C. Dep.
	57878	25382	9957	6097	10800	8995	Senat
Mureș	47267	25284	10602	5149	7272	68564	C. Dep.
	48171	26065	10854	5464	6804	68986	Senat
Satu Mare	31087	16278	3375	5490	2979	42957	C. Dep.
	31382	16643	3515	5587	2868	43108	Senat
Sălaj	24254	22513	4498	4295	2987	21189	C. Dep.
	24934	22680	4532	4221	3042	21279	Senat
Sibiu	38100	53398	19000	4998	5527	2559	C. Dep.
	37409	53863	19097	5647	5870	2605	Senat

Tabelul 9. *Voturi valabil exprimate ale partidelor în Banat*

	PSD	PNL	USR	ALDE	PMP	UDMR	C.Dep/Senat
Regiunea BANAT							
Timiș	75077	54189	26827	12608	12060	8316	C. Dep.
	79499	57715	26228	12378	11919	8233	Senat
Caraș-Severin	48247	24288	3324	4798	6911	618	C. Dep.
	47689	27650	3330	5943	6440	663	Senat

Pe regiuni, scorul USR variază în funcție de capacitatea de a se organiza. Căci una dintre marile probleme cu care s-a confruntat a fost cea legată de resursele umane și de înființarea de filiale în toate cele 42 de județe, în doar jumătate de an. Se poate observa din datele prezentate în tabele de mai sus că formațiunea lui Nicușor Dan a reușit să pătrundă în toate județele, dar doar câteva l-au proiectat direct în Parlament.

În ordinea numărului de voturi primite, acestea sunt: **1. Cluj** – 36429 (C. Dep) și 36637 (Senat) **2. Brașov** – 27016 (C. Dep) și 28664 (Senat) **3. Timiș** – 26827 (C. Dep) și 26228 (Senat) **4. Iași** – 23966 (C. Dep) și 26121 (Senat) **5. Constanța**

– 21854 (C. Dep) și 21716 (Senat) **6. Prahova** – 22304 (C. Dep) și 22629 (Senat) **7. Sibiu** – 19000 (C. Dep) și 19097 (Senat) **8. Ilfov** – 17944 (C. Dep) și 18144 (Senat) **9. Galați** – 15244 (C. Dep) și 15132 (Senat) **10. Argeș** – 14035 (C. Dep) și 14274 (Senat) **11. Dolj** – 13194 (C. Dep) și 13488 (Senat) **12. Bacău** – 13029 (C. Dep) și 13377 (Senat) **13. Mureș** – 10.602 (C. Dep) și 10.854 (Senat) **14. Arad** – 9755 (C. Dep) și 10339 (Senat) **15. Maramureș** – 9624 (C. Dep) și 9957 (Senat) **16. Bacău** – 9547 (C. Dep) și 9381 (Senat).

Dintre acestea 7 se regăsesc în Transilvania, 3 în Muntenia, 3 în Moldova, și câte 1 în celelalte regiuni (Banat, Dobrogea și Oltenia).

Concluzii

Acensiunea unui partid nou, cu germene civic, fără istorie, care a refuzat să se definească ideologic sau să se plaseze într-o parte sau alta a spectrului politic, la stânga sau la dreapta, care a preluat în discursul public o serie de valori circumscrise conceptului mai larg de integritate, a confirmat insatisfacția unei părți a electoratului – independent de ingerințele, controlul, ajutorul, clientela politicului – față de elitele politice actuale și partide politice ale tranziției.

Sentimentele de neîncredere și nemulțumire față de partidele politice postdecembriste care au guvernat în coaliții și/sau alianțe (FSN/FDSN/PDSR/PSD, CDR, Alianța D.A., USL), au fost speculate și folosite de noi forțe care au încercat să ofere publicului viziuni alternative despre politică, guvernare și societate. Însă, nu multe au reușit să acceadă în Parlament, din afara sistemului de partide, prin forțe proprii, fără să fie facțiuni sau să fie conduse de lideri politici cu anvergură (PMP/Băsescu și ALDE/Călin Popescu Tăriceanu), ori să fie anexe sau partide satelit ale partidelor mari (UNPR, PUR/PC). Singurele care au venit din afara sistemului de partide și care au reușit să intre în Parlament prin forțe proprii au fost PPDD (Partidul Poporului Dan Diaconescu) și Uniunea Salvați România (USR).

Acestea au folosit comunicarea publică, strategia și tacticile electorale pentru a contesta casta partidelor care a guvernat România și a

întreținut corupția și clientelismul timp de mai mult de un sfert de secol după revoluția din decembrie 1989.

Percepția despre partidele politice corupte și ineficiente, ostile interesului public, s-a accentuat concomitent cu o intensă campanie anticorupție care a scos la lumină numeroase cazuri de mare corupție în care au fost implicați lideri importanți ai partidelor postdecembriste, membri ai parlamentului și aleși locali, ajutați sau în relație cu oameni de afaceri și funcționari din aparatul birocratic. Pe de altă parte, contestarea poate rămâne doar în sfera populismului, demagogiei și a oportunismului politic, iar atunci riscul de dezintegrare este mult mai ridicat, iar USR-ul ar putea avea soarta PPDD-ului.

În ciuda speculațiilor că acest partid ar fi creația serviciilor secrete, și că ascensiunea acestuia se datorează unor planuri elaborate în laboratoare, un lucru nu poate fi contestat. Există în societatea românească o insatisfacție cu privire la partidele politice care au guvernat România și față de clasa politică. Neîncrederea s-a adâncit un cursul celor 25 de ani de tranziție, însă accelerarea campaniei anticorupție a creat un teren fertil pentru o formațiune care să reprezinte un segment din societate nemulțumit și dezamăgit de oferta politică actuală.

Pe de altă parte, faptul că acest segment de nemulțumiți față de partidele politice și Parlament s-a îndreptat către o formațiune care nu

se află nici la extrema stângă, nici la extrema dreaptă este o veste bună pentru democrația românească și

arată că aceasta încă este alergică la sentimentele extreme, dar nu imună.

Note

- ¹ Referința biblică a primei părți a titlului articolului simplifică modul în care USR a reușit să pătrundă în sistemul de partide. Acesta a lovit, nu cu piatra, ci cu instrumente politice și electorale, chiar în punctul cel mai sensibil al sistemului, încrederea cetățenilor în partidele politice. Cauzele sunt mai complexe și variate, și o parte au fost descrise în cadrul articolului.
- ² Uniunea Salvați România este extensia la nivel național a fostului partid local Uniunea Salvați Bucureștiul, provenit dintr-o asociație cu același nume, Asociația „Salvați Bucureștiul”.
- ³ În România, din 1991 până în 2014 din 392 de numiri ministeriale, 352 au fost politicieni, 53 tehnocrați și 7 tehnocrați care au devenit politicieni în timpul mandatului lor. Pentru o analiză în detaliu, vezi Cătălin Valentin Raiu, „The State of Science. A statistical analysis of Romanian Ministerial Population”, *South East European Journal of Political Science*, Vol. IV, No1, January-June 2016.
- ⁴ Speculațiile, insinuațiile, bârfele, teoriile conspirației sunt în contradicție cu evidențele, faptele, datele și alte accesorii cu care operează știința politică. Insinuațiile cum că USR ar fi un partid sprijinit/controlat de serviciile secrete nu pot fi luate în considerare în cadrul unui articol științific în lipsa unor probe concludente.
- ⁵ În iulie 2015 a fost înființată formațiunea politică a lui Nicușor Dan, Uniunea Salvați Bucureștiul. În iunie 2016 a participat în alegerile locale în București unde a devenit a doua opțiune politică a bucureștenilor, iar în decembrie 2016 a devenit a treia forță politică la nivel național.
- ⁶ Membri fondatori ai fundației proveneau dintr-un partid parlamentar, PD-L, și erau susținători ai președintelui de atunci, Traian Băsescu. Acesta, nemulțumit că în cadrul Convenției Naționale din 23 martie 2013 a fost ales Vasile Blaga președintele partidului în detrimentul Elenei Udrea, protejata acestuia, s-a delimitat de partidul cu care a câștigat președinția și a înființat, prin intermediul unor susținători, o fundație denumită Mișcarea Populară. Aceasta a fost ulterior transformată în partid, Partidul Mișcarea Populară, care a fost alimentat cu dezertori din partidul parlamentar PD-L.
- ⁷ Partidul Noua Republică a fost înființat în 2013 de către Mihail Neamțu după ce inițial în 2011a fost lansată o platformă civică Asociația Noua Republică. Partidul M10 s-a născut în 2015 tot dintr-o asociație cu același nume, ambele înființate de Monica Macovei, după plecarea acesteia din PD-L. Partidul Alianța Noastră România a fost înregistrat de Marian Munteanu în 2016, după o platformă civică cu același nume.
- ⁸ Indicele democrației (*The Economist Intelligence Unit's Democracy*

Index) măsurat de The Economist Intelligence Unit, divizia de cercetare și analiză a The Economist Group furnizează o evaluare anuală a stării democrației pentru 165 de state. Indicele percepțiilor despre corupție, măsurat de Transparency International (*Transparency International Corruption Perceptions Index*) evaluează percepțiile față de corupție în 176 de state. În 2016, statele care se regăsesc în poziții superioare în ierarhia indicelui democrației, obțin, de asemenea, scoruri mari în cadrul indicelui percepțiilor despre corupție. De exemplu, din primele zece state în care democrația funcționează cel mai bine (Norvegia, Islanda, Suedia, Noua Zeelandă, Danemarca, Canada, Irlanda, Elveția, Finlanda, Australia), șase se regăsesc în primele poziții ale clasamentului țărilor celor mai puțin corupte (Danemarca, Noua Zeelandă, Finlanda, Suedia, Elveția, Norvegia). Cele două indexuri pot fi consultate la următoarele adrese: Democracy Index: http://www.eiu.com/public/topical_report.aspx?campaignid=DemocracyIndex2016 și Corruption Perceptions Index: http://www.transparency.org/news/feature/corruption_perceptions_index_2016 (accesate la 12.02.2016).

⁹ Mattei Dogan, *Comparații și explicații în știința politică și în sociologie*, trad: Ionela Băluță, Alexandra Ionașcu, Ruxandra Ivan, Silvia Marton, Cristian Preda, pref: Alexandra Ionașcu, Cristian Preda, Institutul European, Iași, 2010, pp. 144-145.

¹⁰ Bogdan Dima, *Sisteme de guvernare în democrațiile din centrul și sud-*

estul Europei, Editura Hamangiu, București, 2015, p. 46.

¹¹ Barometrul de opinie publică, „Adevărul despre România”, desfășurat pe mai mulți ani, a măsurat încrederea în instituțiile politice. Principala concluzie și cea mai evidentă este faptul că cele două instituții s-au aflat pe ultimele locuri în încrederea românilor, pe ultimul loc regăsindu-se în mod constant partidele politice. Astfel, în iulie 2013, încrederea în partidele politice a înregistrat un procent de 14,7% (multă și foarte multă), iar Parlamentul 25,8% (multă și foarte multă). În ianuarie 2014, partidele politice au ajuns la o cotă și mai scăzută de încredere, 13,2% (multă și foarte multă). La fel și Parlamentul, a coborât la 21% încredere (multă și foarte multă). În aprilie 2015, încrederea în partidele politice s-a prăbușit la 6,5%, iar Parlamentul a înregistrat o încredere de doar 12,6%. În martie 2016, partidele au înregistrat la o cotă de încredere de 8,3% (multă și foarte multă), iar Parlamentul a rămas la același procent 12,6% (multă și foarte multă). Cercetările pot fi consultate la următoarea adresă web: <http://www.inscop.ro/barometrul-inscop-adevarul-despre-romania-2/> (link accesat la 30.01.2017). Faptul că România se află între țările care sunt caracterizate de un deficit semnificativ de încredere, este semnalat și de Claudiu Tufiș în studiul „Încrederea în instituții”, prezentat în *Valorile românilor. Newsletter*, (Seria 2013-2014, Nr. 2, Iunie 2013), concluzie extrasă din seria de sondaje repetate perioadic în întreaga lume, European Values Study (EVS) și World Values

- Survey (WVS). Studiul este accesibil la următoarea adresă web:http://www.e-qual-see.ro/wp-content/uploads/2015/02/Tufis_IncredereaInInstituti_ValorileRomanilor_Newsletter_2013.pdf, (link accesat la 30.01.2017).
- ¹² Afirmația se bazează pe consultarea aceluiași cercetări cantitative din 2013, 2014, 2015 și 2016 ale INSCOP în Barometru „Adevărul despre România”.
- ¹³ În ciuda unor forțări ale regulilor, legilor și instituțiilor sau ale unor conflicte politice care au dus la proteste în stradă, România a rămas în cadrul democratic. De exemplu, suspendarea președintelui Traian Băsescu a fost denumită nu doar criză politică, ci și lovitură de stat, deși nu a fost nici una, nici alta. Întrucât a demonstra acest lucru nu este obiectul acestei analize, voi lăsa ca reper pentru cine este interesat să-și clarifice conceptele și să le confrunte apoi cu evenimentele din perioada 2007 și 2012, când au avut loc cele două suspendări. Pentru lovitură de stat, vezi Curzio Malaparte, *Tehnica Loviturii de stat*, trad. Mihaela Gliga, Editura Nemira, București, 2007; Edward Luttwak, *Lovitura de stat: ghid practic*, trad. Sergiu Celac, Editura Compania, 2013. Pentru criza politică vezi:
- ¹⁴ O listă a victoriilor pot fi consultate la adresa web a asociației, <http://www.salvatibucurestiul.ro/>, (accesat 19.02.2017)
- ¹⁵ Jeffrey Berry, *Lobbying for the people*, Princeton: Princeton University Press, 1997, p.7 *apud* Norman J. Ornstein and Shirley Elder, *Interest Groups, Lobbying and Policymaking*, Washington, D.C.:
- Congressional Quarterly Press, 1978, p. 46.
- ¹⁶ „Am dat în campania electorală peste 20 de comunicate și știri deja filmate. Am participat oriunde am fost invitat și colega de la PR a sunat periodic. E clar că a fost o blocadă. Am apărut o oră la Antena 3 (la ora 13), o oră la Realitatea și o ora la RTV în toată campania. La televiziuni cu public mai mic am apărut mai des”.
- http://www.hotnews.ro/stiri-administratie_locala-12505113-cum-reusit-candidat-independent-obtina-aproape-10-din-voturile-bucurestenilor-cat-costat-campania-electorala-nicusor-dan-discutamiercuri-ora-12-00-cititorii-hotnews.htm, (accesat 19.02.2017).
- ¹⁷ „În linii mari, am primit 40-45.000 euro și am cheltuit 45-50.000 euro. Toți banii au venit de la persoane fizice”. Aceași discuție cu cititorii Hotnews.
- ¹⁸ http://www.hotnews.ro/stiri-administratie_locala-12505113-cum-reusit-candidat-independent-obtina-aproape-10-din-voturile-bucurestenilor-cat-costat-campania-electorala-nicusor-dan-discutamiercuri-ora-12-00-cititorii-hotnews.htm (accesat 19.02.2017).
- ¹⁹ <http://www.hotnews.ro/stiri-politic-21188906-uniunea-salvati-romania-devenit-oficial-partid-politic-fuziona-usb-clotilde-armand-nu-vrem-usr-fie-confiscat-anumita-ideologie.htm>
- ²⁰ Anthony Downs, *O teorie economică a democrației*; studiu introd: Șerban Cerkez; trad: Șerban Cerke, Editura Institutul European, Iași, 2009, p. 145.
- ²¹ Giovanni Sartori, *Partide și sisteme de partide*, trad.: Sergiu Gherghina,

- George Jiglău, CA Publishing, Cluj-Napoca, 2012, p.84.
- ²² Leon P. Baradat, *Ideologiile politice. Origini și impact*, trad. Miruna Andriescu și Teodora Moldovanu, Polirom, Iași, 2012.
- ²³ Programul USR poate fi consultat la următoarea adresă <https://usr.ro/program/> (accesat 19.02.2017).
- ²⁴ Unul dintre liderii partidului consideră că USR ar fi, totuși, format din oameni care se află mai la stânga decât la dreapta spectrului politic. http://adevarul.ro/news/politica/scinderea-usr-apare-nou-agenda-partidului-1_5877a9825ab6550cb8621e41/index.html (accesat 19.02.2017).
- ²⁵ La nivel național, votul politic (consilieri județeni) a avut următoarea distribuție: PSD a obținut 2.890.344 de voturi, reprezentând un procent de 35.00%. PNL a înregistrat 2.529.986 de voturi și 30,64%, iar ALDE a adunat 488.145 de voturi și un procent de 5,72%. Restul partidelor au obținut scoruri sub pragul electoral de 5%. www.2016bec.ro
- ²⁶ Raportul Curții de Conturi din anul 2015 a scos în evidență un prejudiciu la nivelul administrațiilor locale de 500 milioane de lei, dintre care 137,9 milioane de lei doar în București. Despre acest prejudiciu imens a scris și presa cu câteva luni înainte de alegerile locale. Vezi: <http://www.mediafax.ro/social/raport-curtea-de-conturi-prejudiciu-de- peste-500-de-milioane-de-lei-in-administratiile-locale-14899840>, (accesat la 15.2.2017).
- ²⁷ Numeroasele scandaluri de la nivelul sectoarelor în ceea ce privește desemnarea candidaților au fost dominate de trecutul politic celor care au dorit să intre în competiție.
- Practic, desemnarea unui vechi liberal a fost contestată de un fost democrat-liberal și invers, deși toți erau "noi" liberali în urma fuziunii dintre PNL și PD-L. Cazurile din Sectorul 1 și Sectorul 6 sunt de notorietate. De exemplu, singura femeie candidat, deputatul Diana Tușa, a fost eliminată din competiția internă doar prin vot politic, aceasta având o susținere electorală și o notorietate mult mai mari în sectorul 1 decât deputatul de Brăila, Alexandru Nazare, impus prin decizie politică.
- ²⁸ Partidul Ecologist Român (PER) a obținut un scor mai bun decât PMP și ALDE, obținând 14.192 (13.89%) voturi.
- ²⁹ Partidul Dreptății Sociale (PDS) a obținut un scor foarte bun 15227 (20.82 %). PMP și USB nu au avut candidați în acest sector.
- ³⁰ Candidatul independent, Florescu Ștefan-Viorel a obținut locul al treilea, depășind candidatul Partidului Național Liberal.
- ³¹ Partidul Dreptății Sociale (PDS) a obținut locul al patrulea 5260 de voturi și 7,18%.
- ³² Ca și curiozitate statistică dintre cei 43 de parlamentari pe care USR-ul i-a obținut, 13 sunt senatori și 30 deputați. Dintre senatori, 10 sunt bărbați și 3 sunt femei. În ceea ce privește vârsta, 3 sunt în intervalul 35-40 ani, 4 în 40-45 ani, 4 în 45-50 și 1 în 50-55 (12). Dintre cei 30 de senatori, 25 sunt bărbați și 5 sunt femei. În privința categoriei de vârstă, 2 se regăsesc în intervalul 23-30 ani, 8 în 30-35 ani, 14 în 35-40 ani, 3 în 40-45 ani și 2 în 45-50 ani.
- ³³ Celelalte partide au înregistrat următoarele scoruri: PNL-28.254 voturi, PMP-25.254 voturi, PSD-10.849 voturi, ALDE-3131 voturi și UDMR-2542 voturi.

- ³⁴ Modificarea legii electorale în sensul limitării materialelor electorale (broșuri) a adus, atât în alegerile locale, cât și în cele parlamentare la o monotonie electorală. Culmea, aceste interdicții/limitări nu au fost valabile și pentru perioada precampaniei, ajungându-se, astfel, la un paradox. Întreaga campanie electorală să se desfășoare, de fapt, în perioada precampaniei. Un alt factor care, teoretic, a scos banii negri din campaniile electorale a fost modificarea legii privind finanțarea partidelor și a campaniilor electorale prin care decontarea cheltuielilor de campanie s-a făcut n bugetul de stat.
- ³⁵ Cea mai scăzută participare la vot a fost înregistrată în 2008, când s-au prezentat la urne doar 39,2%. O evoluție a participării este următoarea: 1990 (86,2%), 1992 (76,3%), 1996 (76%), 2000 (65,3%), 2004 (58,9%), 2008 (39,2%), 2012 (41,72%), 2016 (39,2%)
- ³⁶ Sun Tzu, *Arta Războiului*, Editura Antet, București, 2012.
- ³⁷ <http://www.mediafax.ro/politic/dacian-ciolos-indemn-ca-romanii-sa-voteze-pnl-sau-usr-avem-cu-cine-sa-ducem-romania-inainte-klaus-iohannis-nu-lasati-pe-altul-sa-decida-in-locul-vostru-16020028>, (accesat la 19.02.2017).
- ³⁸ Atât în perioada campaniei electorale, cât și în perioada electorală, USB a făcut apel la numeroase exerciții de transparență, publicând la anumite intervale costurile campaniei. Acest gest, parte din strategia de comunicare, a încercat să accentueze două cuvinte cheie, transparență și integritate. În alegerile locale, USB a raportat la AEP, suma de 484.617 ron. Spre deosebire de celelalte partide care au declarat următoarele sume: PNL - 16.625.302 ron, PSD- 13.749.676 ron, PMP - 2.358.653 ron, ALDE - 4.228.759 ron. În alegerile parlamentare, USB a raportat suma de 1.970.921,39 ron. Iar celelalte partide au raportat sume de 3 până la 8 ori mai mari: PNL - 16.785.970,50 ron, PSD - 14.959.061 ron, PMP - 5.296.294,60 ron, ALDE - 5.165.307,00 ron, PRU - 4.034.063,80 ron, UDMR 0 1.389.206,75 ron. Cifrele pot fi consultate la următoarele adrese:
- <http://www.roaep.ro/finantare/wp-content/uploads/2016/06/Situatie-contributii-30.05.2016.pdf>, pentru alegerile locale din 5 iunie 2016 și <http://www.roaep.ro/finantare/wp-content/uploads/2016/12/publicare-contribu--ii-20.12.2016.pdf> pentru alegerile parlamentare din 11 decembrie 2016.
- ³⁹ Cercetarea sociologică poate fi consultată la următoarea adresă: <http://www.ires.com.ro/articol/344/alegeri-parlamentare-2016-/profilul-votantilor> accesat la 15.02.2017
- ⁴⁰ Partidul România Unită a luat ființă în 2015 pe o rețetă clasică a dezertării nemulțumiților/ oportuniștilor din rândurile partidelor mainstream. Acesta și-a dorit să devină atractiv pentru un electorat naționalist, să preia locul PRM-ului lui Vadim Tudor. Nu a reușit și pentru că PNL și PSD s-au adresat acestui public naționalist, prin protecționism și diferite retorici circumscrise acestuia.
- ⁴¹ UNPR s-a născut chiar în Parlament, după o migrație puternică a parlamentarilor dinspre PSD&alte formațiuni politice către această nouă creație. Ca orice pseudopartid născut forțat, prin trădare, fără bază socială

și astfel, cu un slab suport electoral, a murit odată cu liderul acestuia, anchetat penal pentru diverse infracțiuni de corupție. Pentru o analiză a acestui partid, vezi Dan Pavel,

„Partidul trădătorilor”. Cercetare asupra malformațiilor instituționale și autoreglajelor sistemice ale democrației postcomuniste”, *Sfera Politicii*, nr. 169.

Bibliografie

BARADAT, Leon P., *Ideologiile politice. Origini și impact*, trad. Miruna Andriescu și Teodora Moldovanu, Polirom, Iași, 2012.

DIMA, Bogdan, *Sisteme de guvernare în democrațiile din centrul și sud-estul Europei*, Editura Hamangiu, București, 2015.

DOGAN, Mattei, *Comparații și explicații în știința politică și în sociologie*, trad: Ionela Băluță, Alexandra Ionașcu, Ruxandra Ivan, Silvia Marton, Cristian Preda, pref: Alexandra Ionașcu, Cristian Preda, Institutul European, Iași, 2010.

DOWNS, Anthony, *O teorie economică a democrației*; studiu introd: Șerban Cerkez; trad: Șerban Cerkez, Editura Institutul European, Iași, 2009.

Norman J. ORNSTEIN and Shirley ELDER, Interest Groups, Lobbying and Policymaking, *Congressional Quarterly Press*, Washington, D.C., 1978.

Giovanni SARTORI, *Partide și sisteme de partide*, trad.: Sergiu Gherghina, George Jiglău, Cluj-Napoca: CA Publishing, 2011

Sun TZU, *Arta Războiului*, Editura Antet, București, 2012.

Articole:

RAIU, Cătălin Valentin, „The State of Science. A statistical analysis of Romanian Ministerial Population”, *South East European Journal of*

Political Science, Vol. IV, No1, January-June 2016.

Resurse online:

<http://www.ires.com.ro/articol/344/alegeri-parlamentare-2016-/profilul-votantilor>

<http://www.roaep.ro/finantare/wp-content/uploads/2016/12/publicare-contribu--ii-20.12.2016.pdf>

<http://www.roaep.ro/finantare/wp-content/uploads/2016/06/Situatie-contributii-30.05.2016.pdf>,

<http://www.mediafax.ro/politic/dacian-ciolos-indemn-ca-romanii-sa-voteze-pnl-sau-usr-avem-cu-cine-sa-ducem-romania-inainte-klaus-iohannis-nu-lasati-pe-altul-sa-decida-in-locul-vostru-16020028>,

<http://www.mediafax.ro/social/raport-curtea-de-conturi-prejudiciu-de- peste-500-de-milioane-de-lei-in-administratiile-locale-14899840>,

http://adevarul.ro/news/politica/scindere-a-usr-apare-nou-agenda-partidului-1_5877a9825ab6550cb8621e41/index.html

<https://usr.ro/program/>

<http://www.hotnews.ro/stiri-politic-21188906-uniunea-salvati-romania-devenit-oficial-partid-politic-fuzionata-usb-clotilde-armand-nu-vrem-usr-fie-confiscat-anumita-ideologie.htm>.

<http://www.hotnews.ro/stiri-administratie-locala-12505113-cum-reusit-candidat-independent-obtina->

- aproape-10-din-voturile-bucurestenilor-cat-costat-campania-electorala-nicador-dan-discutamiercuri-ora-12-00-cititorii-hotnews.htm
- http://www.hotnews.ro/stiri-administratie_locala-12505113-cum-reusit-candidat-independent-obtina-aproape-10-din-voturile-bucurestenilor-cat-costat-campania-electorala-nicador-dan-discutamiercuri-ora-12-00-cititorii-hotnews.htm,
- <http://www.salvatibucurestiul.ro/>
- http://www.e-qual-see.ro/wp-content/uploads/2015/02/Tufis_IncredereaInInstituti_ValorileRomanilor_Newsletter_2013.pdf
- <http://www.inscop.ro/barometrul-inscop-adevarul-despre-romania-2/>
- http://www.transparency.org/news/feature/corruption_perceptions_index_2016
- http://www.eiu.com/public/topical_report.aspx?campaignid=DemocracyIndex2016.